

הסיפור שחייבים לספר: 'חיפה כימיקלים' מההפרטה עד להודעת הסגירה

מאת שיחה מקומית | 6.8.2017

זה לא סיפור של מפעל בודד שעובדיו נלחמים כעת על פרנסתם. זה סיפור על בולמוס ההפרטה של מפעלים רווחיים לידי בעלי הון המקורבים לשלטון ושבירה ברוטלית של התארגנויות עובדים. אם תרצו, זה סיפורה של הכלכלה הישראלית בעידן הניאו-ליברלי

כותב אורח: אפרים דוידי

סיפור התאגיד "חיפה כימיקלים" הוא סיפורה של החברה והכלכלה בישראל בעידן הניאו-ליברלי. אמנם היום (ראשון) בבוקר תתכנס ועדת הכספים של הכנסת על מנת לדון בגורל עובדיו במפעלים הוותיק שבמפרץ חיפה והחדש יותר במישור רותם, על פי בקשת ח"כ דב חנין, אבל הסיפור הוא ארוך. הוא ארוך מאוד, ומן ההכרח לספר אותו כי ממנו אפשר להסיק כמה מסקנות על העבר, ההווה והעתיד של מעמד העובדים בישראל.

הסיפור מתחיל בעת שלטון מפא"י, ב-1966, בעידן הקפיטליזם הממלכתי, כאשר הממשלה החליטה להקים את המפעל שאמור היה להשלים את פעילות הייצור של מפעלי ים המלח – אף הם באותה תקופה בבעלות ממלכתית. המפעל הוקם במטרה לייצר חנקת אשלגן וחומצת זרחתית מאשלג מים המלח ופוספטים מהנגב והוקם במפרץ חיפה ליד מפעלים פטרוכימיים שרובם היו אז של המדינה והבולט שבהם: בתי הזיקוק לנפט (בז"ן). המדינה השקיעה הון רב בהקמת המפעל. תהליכי הייצוא שהטמיעו בו בנויו היו חדשנים ולא נוסו במפעל אחר בסוגו באף מקום בעולם.

תרמו עכשיו

שיחה מקומית תלויה בך

"המקורב" עם הכיסים העמוקים

בתחילת דרכו המפעל סבל מתקלות טכניות רבות, אך החל לייצר כעבור שלוש שנים. ותיקי המפעל מספרים כי הוא הפך רווחי כבר בתחילת שנות ה-70 וב-1974 אף הוחלט להכפיל את כושר הייצור. כבר אז, תחת שלטון מפלגת עבודה, החלו במשרד האוצר לתכנן את הפרטת המפעל. אבל רק ב-1978, בעת שלטון הליכוד (יצוין שהפקידות הבכירה באוצר לא הוחלפה לאחר המהפך ב-1977) החלה ההפרטה החלקית באמצעות הנפקת מניות בבורסה לניירות ערך של תל-אביב. כצעד משלים, ב-1980 מכרה המדינה 26% ממניות החברה לתאגיד הרב-לאומי אסטק ג'נרל כמקילס האמריקאי. ומאן מתחיל הרומן של "חיפה כימיקלים" עם בעלי ההון האמריקאים. אסטק מכרה את מניותיה לתאגיד טרנס ריסורסס, שעסק בכריית אשלגן בייצור חומרי גלם נוספים לתעשייה הכימית, של איש עסקים אמריקאי ממוצא ישראלי, אריה גנגר, וזה פנה למדינה על מנת לרכוש את כל מניותיה בתאגיד.

היו אלה ימיו של המהפך השני. הפעם לא המהפך פוליטי, אלא החברתי-כלכלי שבא בעקבות "תכנית הייצוב" של 1985 והפיכת המשק הישראלי לקפיטליסטי ניאו-ליברלי. קרי: נטישת הבעלות הממלכתית, ההסתדרותית או הקיבוצית על נכסים, מפעלים או כל פעילות כלכלית, לטובת בעלי הון מקומיים או זרים. גנגר היה אז אישיות מאוד ידועה,

בדומה לאיל ההימורים שלדון אדלסון בימינו. הוא נמנה עם המממנים הגדולים של הליכוד (שישב יחד עם מפלגת העבודה בשלטון במסגרת ממשלת אחדות לאומית), ושל מנהיגו, הגנרל בדימוס אריאל שרון.

אגב, גנר עבד במשך שנים עבור מיליונר אמריקאי ממוצא ישראלי, משולם ריקליס, שמימן את רכישת החווה של משפחת שרון – שהיא מאז ועד היום החווה החקלאית הגדולה בישראל שבבעלות פרטית. שרון לא שכח את חברו גנר ונהג לקשרו לעסקאות מכניסות עם אנשי עסקים ישראלים בארץ ובעולם. כאשר שרון נבחר לראש ממשלה ב-2001 הוא השתמש בגנר כשליחו לבית הלבן. שרון אף השתמש במשרדיו של גנר בניו יורק לטובת צוות הקמפיין שלו בבחירות לראשות הממשלה. על פי חשדות שהועלו ואף נחקרו על ידי הרשויות בישראל, היה גנר מעורב בפרשיות שחיתות הקשורות לראש הממשלה שרון.

< עשר סיבות לשמוח שנתניהו סוף סוף הולך הביתה

הפרטת חיפה כימיקלים היתה חלק מ"תוכנית הייצוב" של המשק הישראלי, קרי נטישת הבעלות הממלכתית, ההסתדרותית או הקיבוצית על נכסים, מפעלים או כל פעילות כלכלית, לטובת בעלי הון מקומיים או זרים. מחאת עובדי חיפה כימיקלים, 2 באוגוסט 2017 (צילום: באסל עווידאת/פלאש90)

שבירת התארגנות העובדים והעסקה ב"שיטת הדורות"

"חיפה כימיקלים" בבעלותו של גנר זכתה לסייע נדיב מצד מרכז ההשקעות במשרד התעשייה, המסחר והתיירות (השר היה אז... אריאל שרון!), בסכום כולל של 74 מיליון דולר. חלק מהמענקים התקבלו למרות התנגדות של מבקרת המדינה, השופטת מרים בן פורת. על פי חישובי משרד המבקר, ההטבות שניתנו לגנר היו כרוכות בהפסד של 40 מיליון דולר למדינה והן נעשו באופן החורג מהנהלים. יצוין שבאותן שנים החל המאבק נגד מיכל האמוניה שבתחום המפעל. או כפי שנכתב בדו"ח מבקר המדינה 40 שפורסם בשנת 1989: "חלק מהמפעלים באזור מפרץ חיפה נמצאים בתחומי עיריית חיפה, חלק בתחומי עיריית קריית אתא ומפעל אחד בתחומי עיריית עכו. עם זאת מספר מפעלים: בז",ן, גדות פטרוכימיה, חיפה כימיקלים והמפעלים הפטרוכימיים טוענים זה שנים למעמד אקסטרטוריאלי מבחינת מעמדם המוניציפלי. משמעותו של מעמד כזה הינה היעדר אפשרות מעשית לאכוף עליהם את דיני התכנון והבנייה ואת דיני רישוי עסקים".

עם האוכל בא התיאבון וב-1994 גנר הקים מפעל נוסף במישור רותם שבנגב. זהו מפעל המשלים את פעילות המפעל הצפוני הוותיק ושקיבל הטבות נוספות מצד המדינה, ביניהן קרקע חנם, פטור מהיטלים שונים, ומענקים. אך המפעל, שהיה לרווחי עד מאוד, אסר על התארגנות עובדיו. ב-2003 העובדים ניסו להתארגן והצטרפו להסתדרות ולאחר שביתה ארוכה רוב נציגיהם פוטרו. סיפורם של העובדים במפעל חיפה כימיקלים דרום שבבעלותו של גנר הובא בסרטם של אסף סודרי ואמיר טאוזינגר "שביתה" (ישראל, 2005). הסרט מתעד את מאבקם של העובדים לתנאי עבודה בסיסיים ולזכות ההתאגדות, אותה שלל גנר בעזרת פיזור בכוח של העובדים, החתמתם על חוזים אישיים השוללים מהם זכויות, איומים על משפחתם, פיטורים, הפרת צווים של בית הדין לעבודה ועוד. הסרט חושף את התערבותו של השר לביטחון פנים דאז, צחי הנגבי, בדיכוי השביתה על ידי המשטרה. אגב, העובדים שבו והתארגנו כעבר עשור.

גם במפרץ חיפה העובדים לא ליקקו דבש. מפעל זה נמנה עם הראשונים (שבהסכמת

ההסתדרות) שלאחר השביתה הארוכה שפרצה ב-1996 ונמשכה כחצי שנה החל להעסיק עובדים בשיטת "הדורות". קרי: "דור א" של ותיקים המועסקים בהסכם קיבוצי, "דור ב" של עובדים חדשים המועסקים בתנאים פחותים ו"דור ג" של עובדי קבלן או עובדים ארעיים לתקופה בלתי מוגבלת. במרס 2011 פרצה שביתה נוספת, בה העובדים סילקו את ההסתדרות ששיתפה פעולה במשך שנים עם כל ההנהלות ועברו לכוח לעובדים. בשביתה סוכם לבטל את "שיטת הדורות". יו"ר ההסתדרות דאז, עופר עיני, לא תמך בשביתה ואף איים על ראשי ועדים שהביעו סולידריות עם שובתים.

< האם יש לשמאל אלטרנטיבה ליום שאחרי נתניהו?

על פי חישובי משרד המבקר, ההטבות שניתנו לגגור היו כרוכות בהפסד של 40 מיליון דולר למדינה והן נעשו באופן החורג מהנהלים. מחאת עובדי חיפה כימיקלים מול הכנסת, 5 במאי 2009 (יוסי זמיר/פלאש90)

רוצה ללכת? שילך

אלה כבר היו ימיה של קבוצת טראמפ, בעלי הון בראשות ג'ולס טראמפ מארה"ב – המכונים "הטראמפ היהודים". אותו טראמפ, בעקבות משבר מיכל האמוניה והדרישה לסלקו בגלל השלכותיו הסביבתיות הקשות, העלה את הסחטנות כלפי המדינה לדרגת אמן. בדומה למוכר הארטיקים בחופי הים המכריז מדי כמה דקות "אני הולך! אני הולך!" כדי לדבר את הקונים הפוטנציאליים, מזה שנים טראמפ מכריז "אני הולך". בינתיים הוא לא הולך. הוא רוצה עוד כסף מהמדינה. זה עבד עד עכשיו, מאז הפרטת התאגיד, ומדוע שזה לא יעבוד כעת. לכן הוא נפגש לעיתים קרובות עם ראש הממשלה בנימין נתניהו העושה כל שביכולתו כדי לסייע לו.

הון ושלטון? לא דווקא. זהו ההון בשלטון. העובדים מעריכים את רווחי "חיפה כימיקלים" בכ-300 מיליון דולר מדי שנה. מהם המיסים המשלם התאגיד עבור רווחי עתק אלה? בהיותו חברה פרטית, המידע הזה לא מתפרסם. אבל קל מאוד לחשב את ההכנסות שהמדינה הפסידה במשך כל השנים, מאז ההפרטה המלאה ב-1986: יותר מ-9 מיליארד דולר. זאת, בלי לקחת בחשבון הנחות במסים, ביטול היטל, מענקים, ועוד.

והמלצה אחרונה, ממי שכהן במשך שנים רבות כיו"ר ועד עובדים: טראמפ רוצה לנטוש? שילך! המדינה צריכה להפקיע את המפעלים ללא תמורה ולהעבירם לבעלות העובדים.

אפרים דויד, עורך השבועון "זו הדרך".

< אחדות היא ערך לאומני, שונות היא ערך חינוכי

ועוד הערה לסיום:

הפוסט שקראת עכשיו לא במקרה נמצא פה, בשיחה מקומית. צוות האתר משקיע יום-יום המון מחשבה ועבודה קשה כדי להביא לקוראים שלנו מידע שלא נמצא במקומות אחרים, לפרסם תחקירים ייחודיים, להגיב מהר לאירועים חדשתיים מתגלגלים, ולתת במה לקולות מושתקים בחברה ולפועלות ולפעילים למען שלום, שוויון וצדק חברתי.

כבמה שעושה עיתונות עצמאית אנחנו לא נמצאים בכיס של אף בעל הון, ולא של השלטון. הרבה מהכתיבה באתר נעשה בהתנדבות מלאה. ועדיין, העבודה שלנו עולה כסף. זה זמן עריכה, וזה צילום, תרגום, שירותי מחשוב, ייעוץ משפטי ועוד.

אם כל אחד ואחד ממאות אלפי הקוראים שמגיעים לשיחה מקומית כל שנה יתרום ולו תרומה קטנה - נוכל לעמוד על הרגליים באופן עצמאי לגמרי. אם כל אחד יתמוך בנו בתרומה חודשית צנועה - נוכל לצמוח ולהרחיב את הפעילות שלנו פי כמה.

הצטרפו להצלחה שלנו בשיחה מקומית תרמו לחיזוק העיתונות העצמאית של שיחה מקומית

לחצו כאן

בנוסף אולי תאהבי/י

ביהמ"ש הצבאי:
המשפט נגד עהד

תיעוד: אם יש ספק -
אין ספק. כך נעצרים

הלופר של נתניהו
משוכלל אפילו מזה של

מותה של אשליית
הכיבוש הנאור

סרבני גיוס בדרך לכלא
הצבאי: "חלק מתנועה

הח"כית שהפריעה
לפרשנים לדקלם את

אקדמאים ישראלים
בביקור סולידריות עם

התקדמות לקראת
מימוש הרוטציה